

NAVITROLLA

ELU LUGU

(Navitrolla esimene raamat, 1995, lk 20-25)

Märkus: Esimene pilt artiklis (Navitrolla kamp, vt raamat, lk 20) ei kujuta mitte kunstnikku ennast koos perega, nii nagu juba on arvanud mõned lohakad biograafid, vaid hoopis kunstniku ema peret viiekümnendate keskel. Väiksem tüdruk on Liivia, st Heiki tulevane ema, pere-ema on Heiki tulevane vanaema Natalie, teised lapsed on Liivia õde Ilse ning vennad Ants ja Enn, st Heiki tulevased onud ja tädi.

Enn Kasak

Algusest kuni Lõpuni heitlevad inimeste maailmas Harmoonia ja Kaos. Igaüks meist valib talle sobiva väeleeri. Kergem on raisata oma aeg ennast õigustades ja elu nautides ning see on enamuse tee. Vahel harva on siiski leida selliseid, kes läbi vaevarikka töö loovad Korra ja Selguse saarekesi kesk minnalaskmist ja lagunemist.

Sünd ja lapseiga

Navitrolla on sündinud väikses Lõuna-Eesti provintsipealinnas - Võrus, ta vanemad on pärit talupoegadest ning uuesti talupoegadeks saanud. Sünniakt oli stagna-aja algusperioodi ainuke suursündmus ning viidi edukalt läbi 1970.a. 10. augustil. Tillukese suurmehe kodanikunimeks sai Heiki Trolla, kelle vaim säilis arenguvõimelise ja tervena, hoolimata suurest hulgast eluohtlikest haigustest, mida tolleaene tasuta arstiabi ja innukad nõukogude tohtrid hoolega abistasid.

Juba varases lapsepõlves ilmnisid temal organisaatori ja juhi võimed. Seda kinnitavad hiljaaegu rahvaluule ekspeditsioonil üles korjatud öudusjutud tollel ajal tegutsenud moosivaraste jõugu hirmutegudest, mis pandi korda noore (kuue aastase !!!) kunstniku juhtimisel. Pätikamba liikmed kuuletusid talle vastuvaidlematult, sest vaid tema suutis üksinda ära süüa korraka kolm purki moosi ja purgi kompotti. Kunstniku koolieelsetest kangelastegudest teatakse ja mäletatakse hästi tema püütud rästikuid (*Vipera berus*), keda ta loopis meeledi mõnest lahtisest korteriaknast sisse, mäletatakse tema kalduvust väiksematele liiga teha, mäletatakse kuidas ta perekondlikel suursündmustel salaja vodkat laste joogikannudesse kallas (siit rohked Võrumaa alkohoolikud) jne. jne. Selliste tegude eest jagasid vanemad oma andekale võsukelele küll ohtrasti urvaplaastrit, kuid sellest ei paistnud abi olevat. Kodu mängimise ajal nõudis kuue aastane mehehakatist tungivas vormis oma mänguabikaasalt sugulist vahekorda; uuris suure huviga konnade siseelundeid, mida ta eelnevalt sepahaamriga välja oli põrutanud ning hiljem riputas need verised räbalad toidupoe lihaletile.

Kui tulevase kunstniku ellu poleks tulnud otsustavat pööret, ei saaks me nüüd rääkida omalaadsest Navitrolla maailmast, vaid ilmselt teataks teda kui eriti ohtlikku retsidivist, kes oleks päris kindlasti aukohal Interpoli tagaotsitavate nimekirjades. Kuid ei. Ühel väga olulisel hetkel, mil Kaos tegeles kõrvaliste asjadega, sekkus saatus otsustavalt poisi ellu.

Oma lapsepõlvevägitükkide ajal elas poisike Lõuna-Eesti kõrgmäestiku südames, Suure Munamäe (*ingl. Grand Egg Mountain, 318 m üle merepinna*) läheduses, Trollakülas, mis kõrgub 250 meetrit üle merepinna (siit ka kunstniku tuline mägilasveri). Ja siis, 1978. aastal otsustas perekond kolida veidi tasasemale ja rahulikumale alale Võru linna (*asutatud 1784, 75 m üle merepinna*) külje alla, Võhandu ürgjõe (*pikkus 162 km*) tasandikulammidele. (*asustatud VII saj. e.kr.*). Siin pöörati noore januneva hinge elus uus lehekülg, tulevane kunstnik saabus Navi külla.

Otsingud.

Ohtlikud sõbrad jäid mägedesse ja poisi ainsaks mänguseltsiliseks sai naabripoiss Jüva Sullõv, keda progressiivne maailm tunneb kui erudeeritud noort Võro kirjameest ja luuletajat:

*Vana horo istõ nukah,
sitt olj pükseh, elo hukah ...*

Tulevane kunstnik hakkas käima kirikukoolis, milles valitsevat dogmaatilist õppesüsteemi sai ta hiljem tuliselt vihkama. Kuid see tuli alles hiljem. Kolimisest ja uutest inimestest saadud šokk põhjustas poisi äärmusliku endassetõmbumise. Ta ei armastanud kollektiivseid ettevõtmisi ning keeldus kategooriliselt pioneeriks ja komsomoliiks hakkamast, kuigi langes seetõttu repressioonide ohvriks. Ta käis läbi ainult lähedastega. Üksi olles meeldis talle mõtiskleda ja joonistada. Vahepeal külastas ta Tartus (*esmakordselt kirjalikult mainitud aastal 1030*) elavat teadlasest onu. Tartu tundus olevat tõeline suurlinn ja meeldis poisile väga, kuid praktilistest kaalutlustest lähtudes oli ta kirikukooli lõpetamise järel otsustanud omandada puidutreiali tulutoova elukutse. Kord külaskäigu ajal, kesk poeskäiku puudutatavat arutelu, joonistas poisike roheline pastakaga vana katkise kolmerublase, mis nägi välja väga naljakas ja tõepärane ühteaegu. Kui onu küsis, kas poiss kunstnikuks ei taha saada, oli see hämmeldunud - kas tõesti saab ka joonistamisega leiba teenida, kas piltide tegemine võib olla elukutse?

1984. aastal valmis algaja kuntsniku esimene õlimaal. (Rahvasuust on korjatud jutt, nagu oleks umbes sel ajal neli Novgorodi tähetarka Petseri julgeolekus kinni peetud, kui need siirdusid Võrumaale otsima tulevast suurt kunstnikku, kelle esimese õlimaali valmimist olevat tähed näidanud ning kellele nad tahtsid austust avaldada. Küllap see kunstnik Navitrolla oli, aga suuremat selgust leiab selle kohta ehk kunagi Pihkva KGB arhiividest.)

Onu mõjutusel tegi noormees pärast kirikukooli lõpetamist 1985.a. esimese katse omandada kunstiharidust, kuid Tartu Kunstikool ei võtnud teda vastu - süsteem oli selline. Soovituse puudumine, madalad hinded kirikukooli lõputunnistusel ja halb iseloomustus (loll ja individualist) panid üritaja sama punktisummaga taotlejate rivi lõppu.

1985 - 1988. aastal õpib noormees mingis Võru keskkoolis. Sellel ajal tutvub ta Hiina ja India filosoofiaga ning pärast seda ka eesrindliku lääne filosoofiaga. Niiviisi õpib ta tundma, et Kunstniku anne on tema töövõimes. Kaotab see kes kaotab aega, iga kadunud hetk on kingitus Kaosele, mis suudab neelata meie kõikide raisatud aja. Töö ja enese vaimne harimine ongi elu mõte ja enam ei kaota algaja kunstnik enam ainstaki hetke asjata. Noor inimene on äärmuslik ja nii ei malda ka tema hetkegi kulutada pisiasjadele - näiteks riietusele või väljanägemisele. Tema puhul peitis äärmuslikult boheemlaslik väljanägemine superkorrapärast ja mõistuslikku sisemust. Kunstnikuks pürgija tõuseb iga päev kell viis ning töötab hiliste öötundideni. Suurte isiksuste olemus ei ole nähtumuse pealispinnal nagu kivinenult klassikuid järgivad pealiskaudsed kriitikud arvavad.

1988. aastal ebaõnnestub noorkunstniku teine katse astuda ametlikku kunstiinstituuti. (*Tolleaegne elu ei võimaldanud lihtkodanikul teha mida iganes. Kui puudus kindel elu ja töökoht, võisid kergesti tööpõlgurite nimekirja või hulkurite jaotuspunkti sattuda.*) Noormees ei lase ennast harimatusse suruda, vaid astub Tartu Ülikooli geoloogiat õppima, kus ta õpib väga hästi. Ülikoolis saab ta tugevasti täiendada koolides hõredaks jäänud üldhardidust. Hoolimata ülireaalsete õppeainete (kõrgem matemaatika, keemia, füüsika, jt.) omandamise töömahakusest, loeb ta sel perioodil palju filosoofilist- ja ilukirjandust, õpib keeli (näiteks klassikalist hiina keelt, hispaania keelt jpm.).

Iseenesestki mõista ei meeldi tema välimus Tartu sõjakomissarile, kes otsustab ta sõjaväeprokuratuuri abil saata Nõukogude armeesse. (*See oli aeg, kus paljud eestlased jätsid vene sõjaväkke oma tervise või isegi elu. Eriti suures ohus olid vaimsed isiksused, kel puudusid tugevad rusikad - need tallati igal juhul mullaga tasa.*) Ainus pääsetee viib läbi hullumaja. Hea õpinguraamat aitab arste veenda, et seda meest tasub aidata. Ja nii jääb Kaos ilma oma järjekordsest ohvrist, inimesest kes kavatseb talle vastu seista.

1989. Kolmas katse saada ametlikku kunstiharidust ei lähe läbi. Pärast seda lahkub noorkunstnik peale kõikide eksamite sooritamist vabatahtlikult ülikoolist. Minu arvates otsustab ta oma üldhariduse omandamise perioodi lõpetada ja tööle asuda. Ta mõistab, et on Kaose vandenõu haardes ning ei tohti enam viita aega ootamiseks ametlikku kunstiõpetust. Suurkoolist lahkub ta koos kursusekaaslase Tarmo Roosimõldriga (Budamaalija). Luuakse mitteametlik kunstnikerühmitus **Lüliti**, mida toona kõik naersid, ka kõik need, kes seda praegu ülitõsisena meenutavad. (*Sel kaugel ajal ei saanud lihtnimene maalimiskõlblikku pintsliki osta, värvidest rääkimata, kui ta polnud kas kunstiõpilane või ametliku kunstnikerühmituse liige. Lüliti protestib nii selle kui ametliku kunstiideoloogia vastu, mis toetab Kaost.*)

1989/90 toimub esimene Lüliti näitus Nõukogude tänava ateljees. Esimesele näitusele järgnevad teised, peale Tartu ka Tallinnas, Võrus ja mujal. Kuna vaataja ei ole veel valmis taipama piltide varjatud dünaamikat, loovad kunstnikud näituste kõrval ka performantse. Näiteks kukkede tapmine - see on väga tõsine sümbol, mis märgib elu ja selle möödumist. Kukk on surnud, kuid kiremine ja sellest sündinud valgus jääb. Ei saa tappa kana, sest kana ei kire ja valgust ei teki. Piltide ahjus põletamine sümboliseerib materiaalsete kandjate tähtsusetust ideede kõrval mida nad kannavad. Ka vähem taibukas vaataja pidi mõistma, et ei kuded ega pildid ei sure asjata. Selle perioodi näitustest kirjutades kasutab Võru poetess Kauksi Ülle noorkunstniku kohta nimetust Heiki navi Trolla (*võrdle Vincent van Gogh*) ning saab sellega **Navitrolla** (Trolla Navi külast) ristiemaks. Kunstnik sai endale pärisnime.

1990. Neljas katse saada kunstiõpilaseks ebaõnnestub fataalselt (kuluaarides: seda meest ei saavat õpetada!), saatuslikus osutub juba tehtud töö. Ka isiklikus elus tabab teda rida ebameeldivusi. Veelkord teeb Kaos katse suruda seda noort meest tavatasandile, tegema kompromisse, elama mõistlikult. Veel pole müüdnud ühtegi pilti, töövahendeid napib. (*Sel perioodil on kõik tema pildid maalitud kas papile või kotiriidele. See, mida tähendab maalida päris lõuendile, kui aluspida ei pea mitu nädalat maalimiskõlblikuks ette valmistama, see meeldiv tunne on kunstnikul veel tundmata.*) Jätkub Lüliti kibuvitsakrooni-triumfimarss läbi Eestimaa. Noored märkavad, et midagi toimub, kusagil näidatakse kunsti, mille nautimiseks ei pea hingama Olümpose hõrdedat õhku.

1991. Lüliti paneb endast rääkima, kuid läbimurret ei toimu. Ideed on head, kuid tehniline tase jätab soovida. Nüüd kus kusagilt enam abi loota pole, peab kunstnik ise looma ja arendama oma tehnikaid ning ideestikku. On saanud kriis. Aasta lõpul, saades kõhnad summad oma esimeste müüdnud piltide eest, kolib Navitrolla Tallinna (*esmakordselt kirjalikult mainitud aastal 1147*), asudes elama üksikorterisse nagu kongi

Reinkarnatsioon.

1992. aasta alguses on Lüliti varjusurmas ning Navitrolla Tallinnas. Ta suhtleb minimaalselt ning töötab nagu kümme eeslit - on vaja saada selgust **mida** maalida ja **kuidas** maalida. Ta tunnetab, et pilt peab olema lihtne. Jah, pildil peab olema sügavus, aga ta peab ka vastu vaatama. Kui pilt on räpakas, ebakonkreetne ja laialivalguv, siis meenutab ta halba luulet, millel võib küll olla sügav sisu, kuid mille mõistmiseks peab tark ja tundeküllane lugeja kogu aeg nuputama mida see autor ikka öelda tahtis. Kui su sisemus keeb, siis võid ka sellisest luulest leida oma tunnete vastukajasid. Hea luule seevastu on selline, mis sinult midagi ei küsi, ta haarab sind oma jõuga kaasa, paneb sind tundma, mida enne pole tundnud ning võib sealsamas samuti olla sügav, varjatud tundevarjunditega. See tähendab, et hea pilt peab olema ilus, ta peab haarama vaatajat, kuid see ilu ei välista süvastruktuuri, sisemise hinge olemasolu.

Navitrolla maal oli selleks ajaks läbinud mitu kujunemise etappi: inimsuhted (*Enam ei jõua*) > portreed inimestest ja olenditest > abstraktsed kujutised > maastikud > maastikud pilvedega. Lihtne maastikupilt sisaldab neli põhielementi: taevas, pilved, maa, vesi. Lisaks sellele viienda elemendina see mis maa peal on, taimed ja loomad. Kunstnik viib oma idee ellu suurejoonelises maal *Castaneda maastik* ehk *Haanja maastik*. Minu arvates tekib seda

vaadates tunne, et Kord on tugevam kui Kaos. Maastikke maalides arendab Navitrolla sel perioodil eriti pilvede ning edaspidi vee maalimise tehnikat. Ja siis tulid loomad. Kunstnikule sai selgeks et loomad ja eriti koer on maailma üks algelemente. Õhk, Vesi, Maa ja Koer - sellest saab kokku panna kogu Universumi. Loomades avastab Heiki kõiksuse algelemendid kes arenevad ja korrastuvad vastu Kaose tahtmist. Suur kunstnik on sündinud, ideed on küpsed ja ootavad elluviimist; tehnika areneb tööd tehes kiiresti

1992. aastal kolib Navitrolla Tartusse tagasi, korraldab mitmeid väiksemaid näitusi ja performatse. Lüliti ärkab uuele elule, ka Roosimölder asub tõsiselt tööle püüdes töötempot oluliselt tõsta. Ja need loomad. Nad tulevad sisse kõikjalt. Ei jätku ei lõuendit ega aega, et kõike seda maalida. Ja siis taipab Navitrolla, et loomad tahavad olla graafikas. Harimatuna peab ta ise looma graafikatehnikad, mõni ime siis, et neis on palju omapärast. Graafika annab kunstnikule ka majandusliku sõltumatuse. Enam ei pea nälgima ning maalidagi saab juba päris lõuendile.

Elu ja töö.

1993. aastal toimub Lüliti näitus "Vaal" galeriis. Toimub lülitus - täielik läbimurre lihtsate kunstiaustajate silmis. Navitrolla piltidest äratavad enim tähelepanu *Uinak*, *Lõvi läheb ära*, *Kolm karu*. Üldsus tunnustab rühmitust, kuid suur edu seab kunstnikkonna tunnustusele ette eriti kõrge takistuse: kuidas siis nii - haridust pole ja pildid on ilusad vaadata? Tehnikat ju pole, see on puhas kits, see on labane, see ei ole sügav, see on liiga optimistlik - elu on ju halb!. Näituse edu on suureks üllatuseks kõigile asjatundjatele. Ennustatakse: kogu Lüliti populaarsus on vaid reklaamitrikk, noored leiavad peagi teised veiderdajad keda austada ning need poisid vajuvad paratamatult unustusse. Samal aastal Sangaste lossis, kunstiaustajatest prominentide sümposiumil läheb Lüliti tööpoolest laialil, kuid hoopis teisel põhjusel. Lülitus on toimunud, kunstnikud alustavad iseseisvat elu.

1993. aastal asub Navitrolla elama Võrru, kus ta asutab graafikatöökoja. Neile, kes nurisevad, et tõeline kunstnik ei tohi raha teenida vastab ta nii: " ... ma ei müü ennast vaid oma pilte, mida mulle meeldib teha. On see siis patt, kui ma ei pea sirutama kätt teie fondidest laekuvate toetusrahade järele?" Töökoda vabastab ta rutiinsest tööst ning kunstnik pühendub maalitehnika väljatöötamisele ja lihvimisele. Aasta lõpul asub ta uuesti Tartusse elama.

1993/1994 toimub Navitrolla näitus Tartus, "Sebra" galeriis, milles kunstnik paljastab ennast täielikult nii vaimse kui ihulises mõttes. Arengu illustreerimiseks on näitusel ka vanemaid pilte, kuid enamus maale eksponeeritakse esmakordselt. Paljud imestavad - kuidas ta küll niipalju jõuab? Ta vist ikka maalib ka vahetevahel? Ka kunstiprominentide leeri ilmub mehi, kes enam tingimusteta ei laida. Mõned pildid, näiteks *Manhattan (Laevahukk)* ja *Loomade nõupidamine pärast veeuputust* pälvivad kohati heatahtlikku kriitikat. Läbi kahtluste on Navitrolla selle näitusega kunstnike hulka vastu võetud, mida kinnitab ka tema arvamine Tartu kunstnike hulka, kes esinevad Tampere ühishäitusega sama aasta suvel

1995. Kunstnik jätkab oma elu kinnitades endale: "Ma teen veel rohkem tööd." ja on järgimel näitusel esindatud ainult uudislooming. Näitus Helsingis aasta alguses äratav Soomes tõsist tähelepanu ning kindlustab kunstnikku ka majanduslikult. Näituse naelaks kujunes pilt *Põdra vari*.

Selles albumis on esindatud paremik Navitrolla loomingust kuni aastani 1995. Milliseid tulemusi annab kunstniku korrastav jõud võitluses Kaosega, sellest ehk veel näeme-kuuleme.